

מערכה יב. חטאת שנשחטה לשם חטאת מסוג אחר (ט,ב)

שיטת מבוג

רב מוסר בשם מבוג: "חטאת ששחטה לשום חטאת נחשון – כשרה, דאמר קרא (ויקרא ו,יח): 'זאת תורת החטאת', תורה אחת לכל החטאות." פירוש: כל מיני החטאות, אפילו אלה שאינן באות על חטא כלל, נחשבות כסוג אחד, והשוחט לשם אחת מהן – אין זה שינוי קודש.

רב משרשיא הקשה על כך, שבמנחות מצינו שהקומץ מנחה אחת לשם חברתה הרי זו מחשבה הפוסלת¹, למרות שגם שם נאמר (ויקרא ו,ז) "וזאת תורת המנחה!"

לפיכך אומרת הגמ', ששמועת רב בשם מבוג היתה אחרת, לעניין שינוי בעלים. בלשון אחרת אומרת הגמ' ששמועתו נאמרה לעניין שינוי קודש, אבל נאמרה להיפך: "חטאת ששחטה לשם חטאת נחשון פסולה, חטאת נחשון עולה [שטמ"ק: כעולה] היא"², כלומר שהיא סוג בפני עצמו, מפני שלא באה לכפר, והרי זו כעין עולה, ולפיכך השחיטה לשמה נחשבת כשינוי קודש. על כך מקשה הגמ': "וליא חטאת נזיר וחטאת מצורע?", שהרי אף הן חטאות שאינן באות על חטא! נראה שכונת הגמ' לומר, שראוי היה לומר רבותא, שאפילו חטאת נזיר ומצורע, הדומות יותר לחטאת בכך שהן הלכה קבועה לדורות, בכל זאת אינן כמותה לעניין זה! (ולכן לא הקשתה הגמ' כך על המימרא בנוסח הקודם, שמבוג בא להכשיר, כי אז יש יותר רבותא בחטאת נחשון). הגמ' משיבה, שהזכרה חטאת נחשון כי היא "עיקר חטאת", ופירש רש"י "שהיא היתה חטאת יחיד ראשונה"³.

שיטת רבא ובנו

בהמשך מובאים דברי רבא⁴: "חטאת חלב ששחטה לשם חטאת דם, לשם חטאת עבודת כוכבים – כשרה. לשם חטאת נזיר, לשם חטאת מצורע – פסולה, הני עולות נינהו", כלומר, אינן באות לכפר⁵. הדין בחטאת דם וחטאת עבודה זרה אינו זקוק לפסוק כגון "זאת תורת החטאת", אלא הסברה הפשוטה היא שחטאת רגילה, אפילו על עוון אחר, איננה שינוי קודש (רש"י ד"ה טעמא), ואפילו חטאת עבודה זרה, שאינה באה כבשה.

במשנה נאמר שחטאת שנשחטה שלא לשמה – פסולה. המקרה הרגיל של חטאת שלא לשמה הוא השוחט לשם קרבן אחר לגמרי, כגון שלמים. הסוגיה כאן עוסקת בשוחט חטאת לשם חטאת מסוג אחר, ומבררת האם הדבר נחשב כשינוי קודש.

חמישה מיני חטאות מוזכרים בסוגיה: א. חטאת רגילה – מי שעבר בשוגג עבירה שהעושה אותה במזיד חייב כרת – חייב חטאת, והיא החטאת הסתמית האמורה בדרך כלל. הסוגיה מביאה כדוגמא שתי עבירות ממין זה: האוכל חלב, וקרבנו נקרא "חטאת חלב", והאוכל דם, וקרבנו נקרא "חטאת דם". חטאת זו באה משעירה או מכבשה (ויקרא ד פס' כז, לב), ואין בה הבדל בין עני לעשיר (לפיכך היא נקראת "חטאת קבועה"). ב. חטאת עבודה זרה – העובד עבודה זרה בשוגג מביא חטאת, והיא מתייחדת בכך שאינה באה מכבשה, אלא משעירה בלבד (במדבר טו,כז). ג. חטאת הבאה על טומאת מקדש וקדשיו – טמא הנכנס בשוגג למקדש או אוכל קדשים מביא חטאת. קרבנו נקרא "קרבן עולה ויורד", שכן סוג הקרבן משתנה לפי עושרו ועונו של החוטא: כבשה או שעירה לחטאת; שני עופות לחטאת ולעולה; או מנחת חוטא (ויקרא ה,ד). חטאת נזיר ומצורע – נזיר שנשלמו ימי נזירותו מביא חטאת (במדבר ו,יד), וכן המצורע בסוף ימי טהרתו (ויקרא יד,ט). אלו קרבנות שונים שהגמ' מתייחסת אליהן לענייננו כסוג אחד, מפני שהמושג להם שאינם באים על חטא, אלא להתרת הנזיר מאיסורי הנזירות ולהשלמת טהרתו של המצורע. ה. "חטאת נחשון" – החטאת שהביא נחשון בן עמינדב, נשיא שבט יהודה, לחנוכת המזבח במשכן (במדבר ז,יב-טז). גם חטאת זו מוזכרת כדוגמא לחטאת שאיננה באה על חטא כלשהו.

בסוגיה מובאת שמועתו של רב בשם חכם בלתי ידוע בשם "מבוג", ועל שמו מכונה הסוגיה בכתבי המפרשים "שמעתא דמבוג". מימרא זו נתפרשה בסוגיה באופנים שונים, מהם הנוגעים לשינוי קודש ומהם לשינוי בעלים. מערכה זו עוסקת בשינוי קודש בלבד, ובמערכה הבאה ידונו דברי מבוג בעניין שינוי בעלים.

1. רב משרשיא מוכיח זאת מדברי ר' שמעון, האומר שהקומץ מנחת מחבת לשם מרחשת כשרה ועלתה לבעליה, ונימק זאת בכך שהשינוי במעשיה מוכיח שאין ממש במחשבתו, ולא תלה זאת ב"זאת תורת המנחה"; וכל שכן שיש ראייה מדעת חכמים שם, שמחבת לשם מרחשת לא עלתה לבעליה לשם חובה (רש"י ד"ה טעמא).

2. נראה שבמימרא של מבוג נאמר רק "כשרה" או "פסולה", ולכן הגמ' מגיחה בה ומתקנת מילה בודדת, ותוספת הנימוקים על פי כל נוסח היא מדברי הגמ'. כך משתמע גם מהלשון הארמית בנימוק הראשון "דאמר קרא" (כעין זה בשבת קכד,ב: "מחלוקת שנשברו מערב שבת" וכו', וכן בפסחים פא,ב ופב,ב ועוד רבים. יש לכך השלכה לעניין הסוגיה של תודה לשם תודת חברו, עיין מערכה ח הערה 8).

3. הדברים מעוררים קושי, שכן ביום השמיני למילואים היתה חטאת יחיד נוספת – עגל החטאת של אהרן (מלבד חטאות הציבור: שעיר החטאת של העם ושעיר ראש חודש), ומסתבר שקרבן אהרן קדם לקרבן נחשון, שהרי קרבן אהרן הוא חובת היום ואילו קרבן נחשון נדבה. ועוד, שקרבן אהרן כתוב בויקרא וקרבן נחשון במדבר

4. עיין יומא ע,ב, שקרבן הכתוב בויקרא קודם לבמדבר). אכן, אבן עזרא (בפירושו הארוך לשמות מ,ב) כותב שקרבן אהרן קדם. בשטמ"ק אות כז הביא פירוש אחר, שחטאת נחשון היא הראשונה שלא באה על חטא, וכנראה בא ליישב קושיה זו, שכן עגלו של אהרן בא לכפר על חטא העגל.

5. לפנינו: "רב", ובשטמ"ק מגיה "רבא", וכן גרסו תוס' זא ד"ה אמר רבא, וכן בכת"י בדק"ס. ראייה לגרסה זו מהמשך "בעי רבא", שכן במו"מ מדברי רב אחא בריה דרבא "בעיא דרבא היכי מתניתו לה" וכו' מבואר שבעל המימרא על חטאת דם הוא זה שגם "בעי" על חטאת מטמא מקדש, ובש"ס מצאנו פעם אחת בלבד "בעי רב" (בבא בתרא נג,א), לעומת כמה פעמים "בעי רבא".

6. כך מסקנת רש"י במנחות ג,ב ד"ה עולות ותוס' שם ד"ה לשם חטאת, וראה פירושים נוספים ברש"י שם. במרומי שדה כאן כתב שגם הן באות לכפר (וכן מבואר בספרא ויקרא דיבורא דחובה פרק ח,ג), אבל מכיוון שאינן מכפרות על כרת הרי הן כעולות המכפרות על עשה בלבד.

ולא על החטא שחשב עליו כעת, וכן מבואר בתוס' בנויר המובא להלן.

פסק ההלכה

הרמב"ם (הל' פסולי המוקדשין טו,ו) פוסק: "שחטה [את החטאת] לשם חטא אחר, כגון שבאה על אכילת חלב ושחטה על אכילת דם – פסולה", כדעת רב אחא בריה דרבא. הכסף משנה מנמק את פסקו, שמכיוון שרב אחא דן בדבר עם רב אשי, ומשתמע בגמ' שרב אשי קיבל את דעתו, הרי שכן הלכה. ראייה נוספת לפסק זה מביא הכס"מ מגמ' בכריתות, וראה על כך להלן.

בפסקי הרי"ד, לעומת זאת, הביא רק את דעת רבא, שחטאת חלב לשם חטאת דם ולשם חטאת עבודה זרה כשרה. נראה שלדעתו אין לקבל את דברי רב אחא ששנה את שמועת אביו באופן הפוך, שכן סתמא דגמ' (ג,ב; ז,א) מביאה את דברי רבא בנוסחם הראשון¹⁰.

כדעה זו משתמע גם משיטת רבנו חיים בתוס' (ה,ב ד"ה מיעט רחמנא). תוס' מקשים על הנאמר בגמ' בכמה מקומות (שם ובמנחות ד,א, ויסודם בברייתא זבחים י,ב) שהמקור לפסול חטאת שלא לשמה הוא המילה "חטאת הוא" (בשעיר נשיא, ויקרא ד,כד), בניגוד לכאורה לגמ' לעיל (ז,ב), שלומדת זאת ממקור אחר: "ושחט אותה לחטאת!" על כך משיב רבנו חיים, שיש צורך בשני הפסוקים: האחד בחטאת לשם קרבנות אחרים, והשני בחטאת לשם חטאת שלא באה לכפרה, כגון חטאת נזיר ומצורע, "ולא דמי לחטאת חלב ששחטה לשם חטאת דם וכשרה". והרי לדעת רב אחא בריה דרבא אין צורך בפסוק זה, שהרי הוא לומד במפורש מ"ושחט אותה לחטאת – לשם אותה חטאת"¹¹. נמצא שלדעת רבנו חיים הסוגיה הסתמית שמביאה את שתי הדרשות הולכת בשיטת רבא בנוסחה המקורי.

הסוגיה בכריתות

במשנה בכריתות (כז,ב) נאמר: "המפריש חטאתו... לא יביאנו מחטא על חטא... שנאמר (ויקרא ד,כח): 'קרבנו... על

רבא מסופק לגבי חטאת לשם חטאת הבאה על טומאת מקדש וקדשיו, שמצד אחד אף היא באה על כרת, ככל חטאת, ומאידך איננה קבועה אלא בעולה ויורד (כפי שנתבאר בהקדמה), והגמ' מסיימת: "תיקו" (לגרסת השטמ"ק אות י). מצדדי הספק משתמע, שקרבן עולה ויורד שאינו על כרת, דהיינו הבא על שמיעת הקול וביטוי שפתיים (ויקרא ה פס' א, ד), פשוט לרבא שאינו כחטאת לעניין זה⁶.

רב אחא בריה דרבא סובר שאפילו השוחט חטאת חלב לשם חטאת דם – פסולה, מדיוק הכתוב (ויקרא ד,לג): "ושחט אותה לחטאת" – לשם אותה חטאת בדיוק, הבאה על עון זהה. לדעתו אף רבא מודה לכך, והוא שנה את מימרתו של רבא באופן אחר, לפיו מדובר על שינוי בעלים.

מימרת רבא על "חטאת לשם חטאת"

בגמ' ז,א (ומקבילה בדף ג,ב) מובאת מימרא דומה של רבא⁷: "חטאת ששחטה לשם חטאת – כשרה, לשם עולה – פסולה. מאי טעמא? ושחט אותה לחטאת" אמר רחמנא, והרי חטאת לשם חטאת נשחטה. מה החידוש ב"חטאת לשם חטאת"? פירש רש"י: "כגון חטאת חלב שנשחטה לשם חטאת דם". לפירושו, מימרא זו מקבילה בתוכנה למימרת רבא המובאת כאן (בנוסחה הראשון, ולא כדברי רב אחא)⁸. נמצא שרבא לומד את קולתו מאותו פסוק עצמו שממנו לומד בנו את הדין ההפוך, שאין חטאת כשרה אלא כשנשחטה לשם אותה חטאת ממש⁹. תוס' שם (ד"ה אמר רבא) מסכימים לפירוש רש"י (וביאר את הצורך בשתי המימרות, עיין שם). אך הביאו גם את שיטת רבנו תם, שפירש את מימרתו של רבא בכיוון אחר, שמדובר על השוחט חטאת לשם חטאת חברו (עיין במערכה ח).

לשון רש"י: "כשרה – ועלתה לו", ובברכת הזבח הגיה בדבריו: "ולא עלתה" (כדין חטאת ששחטה לשם חולין להלן מו,ב), כי לדעתו אין זה מסתבר שהמחלוקת בין שתי הלשונות אליבא דרבא תהיה קוטבית, שלזו כשרה ואף עלתה לבעלים ולזו פסולה לגמרי. רוב האחרונים דחו דבריו וקיימו גרסת רש"י שלפנינו (צאן קדשים; קרן אורה, ועוד רבים), וביארו שכיפרה על החטא המקורי שלשמו הובאה

6. כך דייק בקרן אורה, אבל דייק לאידך גיסא מהנימוק לפסול בחטאת נזיר ומצורע כי "הני עולות נינהו". ברם, אם דקדוק זה נכון – מה מקום לספקו של רבא בהמשך בחטאת מטמא מקדש? על כרחנו יש לומר שהגמ' נוקטת תחילה את הנימוק הברור יותר לפסול, ואחר כך דנה ביתר דיוק. אכן, ברמב"ם נראה שהשווה את כל מיני קרבן עולה ויורד זה לזה לעניין שינוי בעלים, עיין במערכה הבאה.

כמו כן יש לדון על חטאת חיצונית לשם חטאת פנימית: אמנם אף היא באה על כרת כמותה (על כל פנים על הוראת טעות באיסור כרת), וגם קבועה כמותה, וגם דיוקו של הקרן אורה נוטה להחשיבן כחטאת חלב. מכל מקום, מסתבר שההבדל בין הלכות חטאת פנימית לחיצונית גדול לאין ערוך מההבדל בין חטאת חלב לחטאת מטמא מקדש, הן בסיבת הקרבן, הן במין הקרבן, שהפנימיות הן פר או שעיר זכרים בלבד, והן בהלכותיו, שהדם בפנים והבשר נשרף, ופשטו זהו שינוי קודש (בליקוטי הלכות עמ' 90 נקט שחטאת פנימית לשם חיצונית הרי זה שינוי קודש על פי דרשת רב אחא להלן "ושחט אותה לחטאת" – לשם אותה חטאת", ומשמע שלדעה הראשונה אינו כן, ונראה יותר שנקט כך לרווחא דמילתא). יש לציין בהקשר זה, שחטאת עבודה זרה המוזכרת בסוגיה כאן, של יחיד, היא חטאת חיצונית (עיין הל' מעשה הקרבנות א,טז ובנושאי הכלים, ולהלן מערכה רעב הערה 1. וכך משמע

בסוגיה כאן, מכך שפשוט לרבא שחטאת עבודה זרה דינה כחטאת דם, והתלבט רק לגבי טומאת מקדש וקדשיו, ומשמע שההבדל בין חטאת עבודה זרה לחטאת דם מצומצם מאד, רק בפרט זה שאינה באה כבשה, כדברי רש"י כאן ד"ה לשם חטאת עבודת כוכבים).

7. כך הנוסח בדף ז, והדברים מופיעים בתוך סדרת מימרות של רבא. בדף ג,ב הנוסח "רב", ובדק"ס הגיה "רבא" והביא ראייה לדבר, עיין שם.

8. יש להעיר לנוסח השטמ"ק שם אות ו: "לשם עולה ודאי פסולה", וכן מביא בדק"ס מכת"י ודפוסים ישנים. נראה לפרש כך: לשם עולה ודאי פסולה, ואילו בחטאת יש שכשרה ויש שפסולה, כמבואר בפירוט במימרה בדף ט,ב.

9. בגמ' ג,ב מבואר שלא רבא עצמו אמר את הדרשה, אלא רב יוסף בר אמי הסביר כך את דבריו, כמו שכתבו תוס' ז,א ד"ה אמר רבא.

10. שיקול זה בפסיקה אינו מתאים להבנת רבנו תם (בתוס' ז,א ד"ה אמר רבא), שפירש את רבא שם באופן אחר.

11. אם היה דורש מייטור – היה מקום לומר שגם הוא נזקק לשני פסוקים, אבל מכיוון שדרש ממשמעות – אין צורך בפסוק נוסף.

המובא בכריתות, ולא את הלימוד מ"ושחט אותה לחטאת – לשם אותה חטאת!" בכך מתבאר דעת הכסף משנה הנ"ל, שמוכיח מהגמ' בכריתות שהלכה כרב אחא בריה דרבא: הרמב"ם פירש שמדובר בשינוי קודש, כמו כאן, ומאידך לא תירץ את רבא כתוס', ולפיכך דחה את דברי רבא מהלכתא.

אולם בקרן אורה ובזבח תודה טוברים, שהסוגיה בכריתות עוסקת במחשבת הבעלים בלבד, ואינה קשורה כלל לסוגיה כאן על שינוי קודש. הדין שאין המחשבה הולכת אלא אחר העובד נאמר על שעת עשיית העבודה, אך בשעת ההבאה למקדש – מחשבת הבעלים היא הקובעת, ואם בשעה זו אומרים הבעלים שקרבן זה הובא לשם חטא אחר – אין קרבנם מכפר, לא על החטא שלשמו הפרישו את הקרבן, וגם לא על החטא שעבורו הוא הוקרב. זאת, בדומה לאדם האומר "לא תכפר לי חטאתי", שאין חטאתו מכפרת עליו (כריתות ז,א)¹². ממילא, אין כל קושיה מן הברייתא שם על דעת רבא כאן.

בקרבנות אחרים

בקרן אורה התלבט בדינו של אשם שנשחט לשם אשם המכפר על עניין אחר, כגון אשם גזילות לשם אשם מעילות: יש מקום לומר שדווקא בחטאת פסל רב אחא בריה דרבא, משום הפסוק "ושחט אותה לחטאת", מה שאין כן בשאר הקרבנות. מאידך יש לומר שדווקא בחטאת חלב לשם חטאת דם יש הוה-אמינא להכשיר משום שכפרתן דומה, על חיוב כרת, אבל באשם, שבא על עוונות השונים לגמרי זה מזה, הרי זה שינוי קודש.

במקום אחר (מנחות ג,ב) נקט הקרן אורה לקולא בספק זה, וציין שהוא הדין בעולה, כגון עולת נדבה לשם עולת יולדת. לעומתו, בליקוטי הלכות (למשנה מ,ב זבח תודה ד"ה והחטאת) צידד שאשם נזיר וכדומה לשם אשם אחר לא עלה לו לשם חובה, ונראה מדבריו שזה דווקא בקרבנות הבאים על חטא, מה שאין כן בעולות. במרומי שדה (ו,ב) סובר שאף בעולות הדין כך (ועיין בדבריו שם ובדף ז,א לגבי תודה, וצ"ע).

סיכום

בגמ' מובאת דעת מבוג שחטאת לשם כל חטאת שהיא כשרה, ואין זה שינוי קודש. הגמ' מקשה על כך, ומסיקה שבא לומר להיפך, שחטאת לשם חטאת שאינה מכפרת פסולה, כגון חטאת נחשון וחטאת נזיר או מצורע. באשר לחטאת לשם חטאת המכפרת, דעת רבא שחטאת חלב לשם חטאת דם או עבודה זרה כשרה, ואף מרצה לבעלים (תוס') ורוב האחרונים בדעת רש"י, דלא כברכת הזבח). רבא

חטאתו, שיהא קרבנו לשם חטאו". בברייתא שם (שמובאת גם בנזיר כז,ב) נאמר, שאם עשה כן, והפריש בהמה על החלב והביאה על הדם – לא כיפר.

בפשטות, הנדון במשנה ובברייתא שם שונה מהנושא בסוגיה כאן: כאן מדובר על הכהן העובד, העושה שינוי קודש במהלך העבודה, ואילו שם מדובר על הבעלים, המפריש את הקרבן, שאסור לו לשנות אחר כך את יעודו של הקרבן (ובהמשך הברייתא שם מדובר גם על מקרה שרק הפריש מעות לשם קניית חטאת על חטא מסוים). בכך מוסבר גם ההבדל בין הפסוקים המובאים בשתי הסוגיות: בגמ' כאן מובא פסוק העוסק בעבודה עצמה, "ושחט אותה לחטאת", ואילו שם מובא פסוק העוסק בהפרשת הקרבן, "והביא קרבנו... על חטאתו".

ברם, התוספות בנזיר (שם ד"ה שהרי, בשם הר"ם) מקשרים בין שתי הסוגיות, ומקשים מברייתא זו על רבא, האומר כאן שחטאת חלב לשם חטאת דם כשרה (ויש להעיר, שרבא עצמו בנזיר שם מביא את הברייתא). התוס' כותבים שני תירוצים: א. רבא מכשיר רק במקרה שהבעלים היה חייב רק חטאת אחת, על חלב, ולכן מחשבתו על הדם אינה עוקרת את החלב, אך שם מדובר שהתחייב גם חטאת על דם, ולכן מחשבתו על הדם עוקרת את הקרבן מיעודו המקורי ופוסלת אותו. ב. רבא מכשיר גם במקרה שהבעלים חייב חטאת על שתי העברות, וכאן אומר רבא שכשהפריש מתחילה על החלב – הקרבן כשר לענין חיוב זה, והברייתא האומרת "לא כיפר" כוונתה שלא כיפר על הדם.

נראה שתוס', המקשרים בין הסוגיות, סוברים שאדם שהפריש קרבן על חטא מסוים והחליט אחר כך לשנות את יעודו – אין למחשבה זו כל משמעות, אלא אם כן היתה בשעת העבודה, כגון שהבעלים שחט בעצמו את קרבנו ובשעת השחיטה חשב מחשבת שינוי קודש (כמבואר להלן מ,א, שאין המחשבה הולכת אלא אחר העובד). לפיכך הניחו שמדובר שם על מחשבה בשעת השחיטה, וזהו מקרה זהו למדובר בסוגיה כאן, ואם כן יש ללמוד משם שמחשבה לשם חטא אחר נחשבת לשינוי קודש הפוסל.

גם ברמב"ם משתמע שקישר בין הסוגיות, שכן כתב (הל' שגגות ג,א): "כבר ביארנו בהלכות פסולי המוקדשין שהמפריש חטאתו על החלב שאכל לא יביאנה על השבת שחילל או על הדם שאכל". הרמב"ם רומז להלכה כאן, שהשוחט חטאת חלב לשם חטאת דם הרי זה שינוי קודש, ומזהה אותה עם הדין בכריתות שאסור להביא את החטאת על חטא אחר מזה שלשמו הופרשה. כך נראה גם מדבריו בהל' פסולי המוקדשין (טו,ג): "ומפני מה נשתנה דין החטאת... מפני שענין עליהם הכתוב... ונאמר 'על חטאתו' שתיעשה לשם אותו החטא". הרמב"ם מצטט את הפסוק

את קרבנו, שמבואר בגמ' שם שאין קרבנו מכפר, מ"לרצונו", ולדעתו הוא הדין לאומר שהקרבן לא יכפר על החטא שלשמו הופרש.

12. כיוצא בזה כתב באבן האזל (הל' פסולי המוקדשין טו,א), אך לדעתו אין זה דומה למי שאומר שחטאתו לא תכפר עליו (שזו כעין כפירה, דומיא דהאומר שיום הכיפורים לא מכפר, עיין שם בגמ'), אלא דימה זאת לאומר שאינו רוצה שיקריבו

הסתפק לגבי חטאת הבא על טומאת מקדש וקדשיו, ומשמע שבחטאת הבאה על שמיעת קול וביטוי שפתיים, שאינן איסור כרת, לדעתו הרי זה שינוי קודש. רב אחא בריה דרבא חולק על כך, ולמד מפסוק שאפילו חטאת חלב לשם חטאת דם הרי זה שינוי קודש, ולדעתו גם רבא אמר כך. הרמב"ם פוסק כרב אחא בריה דרבא, ואילו הרי"ד כרבא, וכן נראית דעת רבנו חיים.

בברייתא בכריתות נאמר שהמפריש חטאת חלב אסור לו להביאה לשם חטאת דם, ואם עשה כן לא כיפר. תוס' בניזיר סוברים שזהו דין שינוי קודש (ויישבו באופנים שונים את הברייתא לדעת רבא), וכן נראה בדעת הרמב"ם. אחרונים כתבו שאין קשר בין הסוגיות: שם מדובר על מחשבת הבעלים בהבאת הקרבן, ובוזה הכל מודים שאם הביאו את קרבנם על חטא אחר מזה שהופרש לשמו – אינו מכפר, וכאן מדובר על מחשבה בשעת העבודה (קין אורה; ליקוטי הלכות; אבן האזל).

בשאר הקרבנות שנשחטו לשם מין אחר של אותו קרבן, כגון אשם גזילות לשם אשם מעילות, נחלקו אחרונים: יש אומרים שאינו שינוי קודש (קין אורה); יש שלדעתם אף זה שינוי קודש (מרומי שדה); ואחרים חילקו בין שינוי באשם, הבא לכפר, לבין עולה, שאינה באה לכפרה (ליקוטי הלכות).

קרבנות הנזיר. נזיר המסיים את ימי נזירותו מביא כבשה בת שנה לקרבן חטאת, מלבד עולה ושלמים וסל מצות. חטאת זו מיוחדת בכך שאינה באה לכפרה על חטא, אלא יש לה תפקיד בהתרת הנזיר מן האיסורים שקיבל על עצמו בנזירותו. מכיון שהיא שונה מחטאת רגילה, בשינוי השם הרי זה שיקול להחמיר, להחשיב את חטאת הנזיר כקרבן אחר, ואילו בשינוי בעלים הרי זה שיקול להקל, כי אינו "חברו דומיה דידיה".

מערכה יג. חטאת שנשחטה לשם מי שמחויב חטאת מסוג אחר (ט,ב)

דברי מבוג וביאורי הגמרא

הגמ' מביאה את דברי רב בשם מבוג: "חטאת ששחטה לשום חטאת נחשון – כשרה". מימרא זו עוסקת בשינוי קודש, והגמ' מתקשה בה, ולפיכך מגיחה אותה בשני אופנים שונים הנוגעים לשינוי בעלים:

א. "חטאת ששחטה על מנת שיתכפר בה נחשון – כשרה", והטעם ש"אין כפרה למתים"¹, ולכן השוחט קרבן על מנת שיתכפר בו מת אין זה שינוי בעלים. על פי זה מדקדקת הגמ', שהדוגמא של נחשון באה ללמד שאילו היה חי – היתה המחשבה עליו פוסלת, למרות שחטאתו היתה חטאת נדבה, השונה במהותה מחטאת המכפרת, ובכל זאת הרי זה נחשב "חברו דומיא דידיה". מכאן שהשוחט חטאת כדי שיתכפר בה נזיר או מצורע – פסולה.

הגמ' תמזה על כך, שכן "הני עולות נינהו", כלומר, חטאות שאינן מכפרות הן כעולה, השונה באופן מהותי מחטאת, וכשם שהשוחט חטאת על מי שמחויב עולה אין

כבר למדנו (ז,א) הלכה בדין שינוי בעלים: "חטאת ששחטה על מי שמחויב חטאת – פסולה, על מי שמחויב עולה – כשרה", והטעם: "וכפר עליו – עליו ולא על חברו, חברו דומיא דידיה, במחויב כפרה כמותו". הסוגיה כאן עוסקת בשוחט חטאת על מי שמחויב חטאת מסוג אחר, ומבררת האם הדבר נחשב כשינוי בעלים. חמישה מיני חטאות מוזכרים בסוגיה (ראה פירוט אודותם בהקדמה למערכה הקודמת): חטאת רגילה, הנקראת "חטאת חלב"; חטאת עבודה זרה; חטאת הבאה על טומאת מקדש וקדשיו; חטאת נזיר ומצורע; ו"חטאת נחשון".

דין זה הפוך מדין שינוי קודש: השוחט קרבן לשם קרבן אחר, ככל שהקרבן השני שונה מן הראשון – השינוי חמור יותר. לעומת זאת בשינוי בעלים, ככל שהקרבן שחברו מחויב בו דומה לראשון – השינוי חמור יותר, כי זהו "חברו דומיא דידיה". לפיכך, השיקולים ששימשו במערכה הקודמת לפסול, כגון ההגדרה שחטאת מסוימת נחשבת כעולה כי אינה מכפרת, משמשים כאן להכשיר, וכן להיפך.

בעת מותו, שאדם נידון לפי מעשיו בעולם הזה", ראה שם בהרחבה רבה דיון במקורות חז"ל בעניין זה. גמרא זו מובאת רבות בפוסקים באשר לשאלה האם יש תועלת בצדקה וכיוצא בה לעילוי נשמת המתים, ועיין הוריות ו,א ובמאירי שם.

1. רש"י במעילה (י,ב ד"ה ו'לד חטאת) מסביר שאין כפרה למתים משום שמיתתם כבר כיפרה עליהם. טעם אחר בשו"ת מהר"ם חלאווה סי' יז: "אין ספק בדבר כי לא יועיל ולא יציל מה שיעשה בשביל אדם אחרי מותו, כי כל אדם נדון לפי מה שהוא